

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-127-133

Рогатинська Ніна Зіновіївна,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету
e-mail: n.rohatynska@wunu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0617-6114>

Яценко Христина,
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету

ІНСТИТУТ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено комплексному дослідженню інституту слідчого судді у кримінальному процесі України.

Досліджено наукові підходи і нормативне визначення поняття слідчого судді. Зазначається, що слідчий суддя виступає суб'єктом реалізації функції судового контролю у кримінальному провадженні. На основі цього зроблено висновок про необхідність закріплення у кримінальному процесуальному законі окремого положення, яке б визначало процесуальний статус слідчого судді.

Розкрито повноваження, компетенцію та роль слідчого судді у кримінальному процесі України. Акцентується увага на тому, що саме здійснення захисту прав людини є головною і найважливішою функцією слідчого судді. Таким чином встановлено, що інститут слідчого судді покликаний насамперед забезпечувати законність та обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на стадії досудового слідства в кримінальному провадженні.

Висвітлено питання недостатньої урегульованості інституту слідчого судді в національному законодавстві. Проаналізовано праці вчених, які займалися вивченням проблематики правового статусу слідчого судді у кримінальному провадженні. Наголошується на тому, що попри наявне законодавче регулювання інституту слідчого судді, науковці констатують існування низки проблем, які потребують вирішення.

За результатами проведеного дослідження розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо закріплення статусу, прав та обов'язків слідчого судді, що забезпечить неупередженість у прийнятті ним рішень, які гарантують захист прав та інтересів учасників кримінального провадження.

Ключові слова: слідчий суддя, інститут слідчого судді, кримінальний процес України, забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини, досудове розслідування, ухвала слідчого судді, судовий контроль.

Rohatynska N., Yatsenko Kh. THE INSTITUTE OF INVESTIGATING JUDGE IN THE CRIMINAL PROCESS OF UKRAINE

The article is devoted to a comprehensive study of the institution of the investigative judge in the criminal process of Ukraine.

Scientific approaches and the normative definition of the concept of an investigative judge have been studied. It is noted that the investigating judge acts as the subject of the implementation of the function of judicial control in criminal proceedings. Based on this, a conclusion was made about the need to enshrine in the criminal procedural law a separate provision that would determine the procedural status of the investigative judge.

The powers, competence and role of the investigating judge in the criminal process of Ukraine are disclosed. Attention is focused on the fact that the protection of human rights is the main and most important function of the investigative judge. Thus, it was established that the institution of the investigative judge is primarily intended to ensure the legality and justification of the restriction of constitutional rights and freedoms of a person at the stage of pre-trial investigation in criminal proceedings.

The issue of insufficient regulation of the institution of the investigative judge in the national legislation is highlighted. The works of scientists who studied the problems of the legal status of the investigative judge in criminal proceedings were analyzed. It is emphasized that despite the existing legislative regulation of the institute of investigating judge, scientists state the existence of a number of problems that need to be solved.

Based on the results of the research, theoretical provisions and practical recommendations have been developed to establish the status, rights and duties of the investigating judge, which will ensure his impartiality in making decisions that guarantee the protection of the rights and interests of the participants in criminal proceedings.

Key words: investigating judge, institute of investigating judge, criminal process of Ukraine, ensuring protection of constitutional rights and human freedoms, pretrial investigation, decision of investigating judge, judicial control.

Постановка проблеми. Конституція України у ст. 3 закріплює «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [4]. У кримінальному процесі України, саме слідчий суддя уповноважений гарантувати та забезпечувати ці конституційні норми. Наразі залишається багато проблемних питань щодо інституту слідчого судді, особливо щодо практичного застосування окремих положень закону в цій сфері. Зважаючи на напрацьований досвід застосування відповідних положень КПК України за час функціонування цього інституту, науковці констатують існування низки недоліків кримінального процесуального законодавства, які потребують наукового аналізу та пошуку шляхів їх усунення. Таким чином, з огляду на євроінтеграційні прагнення нашої держави, що зумовлює, зокрема, необхідність впровадження європейських стандартів дотримання прав людини, і враховуючи роль, яку відіграє інститут слідчого судді у сфері забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні, його дослідження є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження інституту слідчого судді здійснювали такі науковці, як: Рогатинська Н. З., Бондюк А.Ф., Горбачевський В. Я., Колос С. С., Лисюк Ю. В., Макаров М. А., Сіренко О.В., Юрчишин В. М. та інші.

Метою статті є дослідження ролі інституту слідчого судді у кримінальному процесі України, змісту та правової сутності статусу слідчого судді, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення відповідних положень кримінально-процесуального законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На стадії досудового розслідування доволі високими є ризики порушення прав учасників кримінального провадження. Це, відповідно, зумовлює потребу впровадження гарантій дотримання стороною обвинувачення законності та обґрунтованості під час вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Однією з таких гарантій є контроль за процедурами застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне життя особи, який здійснюється саме слідчим суддею [1, с. 13].

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [5]. Ця норма визначає слідчого суддю як особливого суб'єкта, який виступає своєрідним гарантом забезпечення прав і свобод людини у кримінальному процесі України. Таким чином, основним завданням слідчого судді є судовий захист прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, та забезпечення законності провадження по справі на досудових стадіях [9, с. 284].

Крім того, вищевказана норма містить поняття судового контролю, який здійснюється з метою дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Таким чином, судовий контроль посідає визначальне місце у системі гарантій, які забезпечують захист від необґрунтованого та незаконного обмеження прав осіб [7, с. 225]. Ця ознака є частиною визначення сутності повноважень слідчого судді. Так, судовий контроль виступає одночасно як спосіб здійснення органами досудового розслідування та прокурором своїх повноважень, а також як результат їхньої процесуальної діяльності. Якщо порушено хоча б одну із цих складових, тоді слідчий суддя має право втрутитися у процесуальну діяльність слідчого, дізнавача або прокурора з метою узгодження її з названими вище складовими, тобто реалізувати надані йому процесуальним законом повноваження для відновлення порушених прав, свобод та інтересів відповідних осіб [14, с. 253]. З огляду на вищевказане можна зробити висновок, що слідчий суддя виступає суб'єктом реалізації функції судового контролю у кримінальному провадженні.

Оскільки законодавець вбачає основне призначення судово-контрольної діяльності у забезпеченні захисту конституційних прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження від їх незаконного обмеження органами досудового розслідування і прокуратури, для забезпечення виконання цього завдання він визначив вичерпний перелік слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть здійснюватись органами досудового розслідування і прокурором виключно на підставі дозволу (ухвали) слідчого судді. Окрім цього, всі визначені КПК заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовуватися під час проведення досудового розслідування винятково слідчим суддею за письмовим клопотанням слідчого, прокурора [3, с. 177].

Вітчизняні науковці мають різні точки зору щодо статусу слідчого судді. Так, на думку Скрипінної Ю.В., слідчим суддею є суддя, що «забезпечує законність і обґрунтованість обмеження основоположних прав та свобод особи на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні, до повноважень якого належить прийняття рішень про застосування заходів процесуального примусу, а також проведення слідчих та інших кримінально-процесуальних дій, що обмежують права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення слідчого або прокурора» [11, с. 188].

П. П. Пилипчук та В. Т. Малярєнко вважають, що слідчий суддя зобов'язаний здійснювати судовий контроль за досудовим розслідуванням, покладений на нього Конституцією України, а також приймати рішення про застосування всіх заходів процесуального примусу, які суттєво обмежують конституційні права і свободи людини, вирішувати питання про відповідальність за невиконання або неналежне виконання

процесуальних обов'язків, розглядати скарги на постанови про відмову в порушенні кримінальної справи та про закриття кримінальної справи, про усунення захисника від участі у справі [8, с. 14].

Як зазначає В. Горбачевський, інститут слідчого судді покликаний насамперед забезпечувати законність та обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на стадії досудового слідства в кримінальному провадженні [2]. До його компетенції належить прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) слідчого та прокурора. Здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, та забезпечення законності провадження у справі на стадії досудового розслідування є головним призначенням слідчого судді [2, с. 30]. Крім того важливо наголосити, що компетенція слідчого судді в Україні поширюється лише на стадію досудового розслідування, оскільки згідно ч.2 ст.303 КПК скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора (ніж зазначені у ч.1 ст.303 КПК.) не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді [14, с. 254].

З огляду на вищенаведене можна зробити висновок, що слідчий суддя здійснює законодавчо закріплену функцію здійснення судового контролю за дотриманням прав та свобод учасників кримінального провадження, і у межах досудового розслідування керується у своїй діяльності метою і завданнями цієї стадії. Відтак, слідчий суддя виступає одночасно і суб'єктом доказування, і гарантом дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження для забезпечення завдань досудового розслідування [1, с. 77]. Таким чином, саме здійснення захисту прав людини є головною і найважливішою функцією слідчого судді. Яскравим прикладом на підтвердження цього є стаття 206 КПК «Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини», зокрема норми ч. 1 цієї статті, відповідно до якої кожен слідчий суддя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службу особу забезпечити додержання прав такої особи [5].

Слідчий суддя як особа, уповноважена забезпечувати законність і обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на стадії досудового слідства в кримінальному провадженні, характеризується особливим правовим статусом, який зумовлений двома факторами. По-перше, він є професійним суддею, тобто на нього поширюється дія відповідних положень Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів». По-друге, оскільки слідчий суддя є суб'єктом винятково кримінального судочинства, його процесуальний статус визначається різними нормами КПК. З огляду на останню тезу, підтримуючи позицію Юрчишина В. М., вважаємо не доцільним відсутність у кримінальному процесуальному законі окремого положення, яке б визначало процесуальний статус слідчого судді. Це, відповідно, зумовлює необхідність передбачити спеціальну статтю у КПК, яка б визначала процесуальний статус слідчого судді [14, с. 254].

З огляду на зазначене, В. Горбачевський вважає доцільним в окремій статті чітко визначити поняття такого учасника кримінального процесу, як слідчий суддя, навести вичерпний перелік його повноважень, процедуру судового розгляду скарг та клопотань, оскільки на практиці розгляд скарг і клопотань значно відрізняються від розгляду кримінальних проваджень [2, с. 32].

Повноваження слідчого судді на стадії досудового розслідування, а також механізм реалізації його службових прав і обов'язків регламентований нормами КПК України. Важливо наголосити на тому, що слідчий суддя поєднує в собі дуалізм повноважень. Це означає, що з одного боку, слідчий суддя здійснює контроль за дотриманням прав та свобод людини і громадянина в кримінальному провадженні, а з іншого він є процесуальним суб'єктом, діяльність якого спрямована не тільки на встановлення неправомірності правообмежувальних дій органів досудового розслідування, а й у більшості випадків на правильність обрання заходів примусу, що істотно обмежують права та свободи підозрюваного (обвинуваченого) за наявності обґрунтованої підозри й достатніх підстав для цього [1, с. 62].

Погоджуючись із позицією науковця Рогатинської Н.З., повноваження слідчого судді в кримінальному процесі можна розділити на три основні групи. Зокрема, це повноваження слідчого судді при застосуванні заходів процесуального примусу на стадії досудового розслідування кримінальної справи; повноваження слідчого судді при розгляді скарг на дії та рішення особи, яка здійснює дізнання, слідчого чи прокурора та повноваження слідчого судді при проведенні слідчих дій, які обмежують конституційні права людини і громадянина [9, с. 286].

Вважаємо, що серед цих повноважень найбільш доцільним є розгляд саме повноважень щодо надання дозволів на вчинення окремих слідчих дій під час досудового розслідування та пов'язаних з ними окремих процесуальних дій. Це, зокрема, пов'язано з доволі складною ситуацією щодо захисту прав і свобод людини, яка склалась сьогодні в нашій країні, що зумовлює актуальність їх дослідження [6, с. 120].

До основних повноважень слідчого судді щодо надання дозволів на вчинення окремих слідчих дій під час здійснення досудового розслідування належать такі, як: надання дозволу на допит свідка чи потерпілого в судовому засіданні, за клопотанням сторони кримінального провадження (ст. 225); надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК); надання дозволу на обшук житла (ст. 234); надання дозволу на проведення слідчого експерименту, що проводиться в житлі чи іншому

володінні особи без її добровільної згоди (ст. 240); надання дозволу на примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ст. 242); надання дозволу на доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам за клопотанням сторони захисту (ст. 243); надання дозволу на примусове відбирання біологічних зразків для експертизи (ст. 245); надання дозволу на направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (ст. 509) [5].

Крім того, слідчий суддя надає дозвіл на проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК); спостереження за особою (ст. 269 КПК); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) [7, с. 225].

Описані головні повноваження слідчого судді щодо надання дозволів на вчинення окремих слідчих дій є фундаментальними та повинні виконуватися лише на підставі чинних нормативно-правових актів [6, с. 121].

Слідчий суддя також вирішує питання щодо продовження строку тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого (ст. 199 КПК), зміну запобіжного заходу (ст. 200 КПК) та здійснює низку інших повноважень, визначених КПК, наприклад, слідчий суддя встановлює строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування у випадку якщо сторона кримінального провадження зволікає з їх ознайомленням (ч. 10 ст. 290 КПК). Безперечно, усі ці повноваження слідчий суддя виконує тільки за клопотаннями слідчого або прокурора, а у передбачених законом випадках також за клопотанням сторони захисту [3, с. 176].

Окрім цього, КПК у ст. 303 дає вичерпний перелік рішень дій і бездіяльності слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені учасниками кримінального провадження до слідчого судді, розглянуті і вирішені ним у спеціальному судово-контрольному провадженні [5].

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає також обмеження щодо реалізації повноважень слідчого судді. Зокрема, ст. 75 КПК України визначає чіткий перелік обставин, які виключають участь слідчого судді у кримінальному провадженні. Зокрема, слідчий суддя не може брати участь у кримінальному провадженні якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача; якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник; якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах провадження; за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості [5].

Незважаючи на наявне законодавче регулювання інституту слідчого судді, науковці констатують існування низки проблем, які потребують вирішення. Наприклад, питання щодо оцінки представлених слідчим або прокурором фактів, які регламентують таку слідчу (розшукову) дію, як обшук (ст. 234 ч. 4), яка здійснюється в день надходження клопотання за участю слідчого або прокурора. Законодавцем не передбачено регламентації дій слідчого судді в разі відсутності слідчого або прокурора у визначений для розгляду клопотання час. Така прогалина зумовлює прийняття слідчим суддею різних процесуальних рішень, які внаслідок неприбуття слідчого або прокурора до суду ґрунтуються здебільшого на практиці, ніж на процесуальних положеннях, а саме: ухвал про залишення клопотання без розгляду та ухвал про відмову в задоволенні клопотання. На підставі вищенаведеного, підтримуючи пропозицію Бондюка А. Ф., вважаємо за доцільним доповнити ч. 4 ст. 234 таким формулюванням: «Неявка слідчого або прокурора на розгляд поданого ним клопотання про проведення обшуку до слідчого судді у визначений час є підставою для відмови в задоволенні такого клопотання» [1, с. 135].

Зважаючи на значення засади змагальності й захисту прав учасників кримінального провадження, варто було б внести доповнення, які б забезпечували їх більш чітко. Щодо цього, науковець Р. І. Тракало пропонує доповнити ч. 4 ст. 233 КПК наступним чином: «У разі розгляду клопотання про проведення слідчої (розшукової) дії в житлі чи іншому володінні особи після здійснення таких дій у судовому засіданні запрошується підозрюваний та його захисник. Неявка зазначених осіб не перешкоджає розгляду клопотання слідчим суддею» [12, с. 16].

Важливим питанням залишається неврегульованість інституту контролю та перевірки законності рішень слідчого судді. Погоджуючись із позицією А. Гуманянца, з метою забезпечити ефективне функціонування інституту слідчого судді та його незалежності, необхідно створити відповідну систему перевірки законності й обґрунтованості рішень самого слідчого судді. Як варіант, можна передбачити право подати апеляцію на рішення слідчого судді, компетенцію розгляду якої надати окремій палаті апеляційного суду (за аналогією з відповідною моделлю у Франції) [13, с. 900].

Деякі науковці взагалі пропонують виключити окремі статті із КПК. Наприклад, Макаровим М. А. пропонується прибрати ст. 225 з КПК, яка закріплює, що «у виняткових випадках, пов'язаних із

необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб». Зазначається, що вказане повноваження слідчого судді знаходиться поза межами судового контролю, який ним здійснюється за діяльністю слідчого та прокурора, тому відсутня необхідність так ускладнювати процесуальну форму допиту, оскільки слідчий у вказаних випадках може особисто допитати свідка чи потерпілого [7, с. 242].

Окрім вищезазначених проблем функціонування інституту слідчого судді, залишаються неврегульованими питання щодо забезпечення прав підозрюваного та його захисника під час оскарження ухвали слідчого судді про здійснення спеціального кримінального провадження, що у свою чергу позбавляє підозрюваного права на доступ до правосуддя та є порушенням права на справедливий суд; визнання недопустимими доказів, отриманих під час спеціального досудового розслідування, за умови, що підозрюваний з'явився до слідчого чи прокурора та відпали підстави подальшого здійснення спеціального досудового розслідування; законодавчо не визначені вимоги та обмеження, які мають встановлюватись під час обрання на посаду слідчого судді [10, с. 348].

Особливої уваги заслуговують також питання щодо розподілу справ у конкретному суді між кількома слідчими суддями та нерівномірний розподіл навантаження на слідчого суддю, чи повинен слідчий, прокурор звертатися до слідчого судді з клопотанням щодо надання дозволу на проведення огляду місця події, яким є житло чи інше володіння особи та ін. [7, с. 220].

Таким чином, у своїй діяльності слідчі судді стикаються із проблемами, які пов'язані з недосконалістю кримінального процесуального законодавства. Це зумовлює необхідність надалі досліджувати інститут слідчого судді з метою пошуку шляхів вдосконалення нормативно-правового регулювання порядку здійснення слідчими суддями контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Вважаємо, що однією з практичних та теоретичних питань є проблема детального законодавчого регулювання діяльності слідчого судді, яка потребує негайного вирішення задля забезпечення належного здійснюваного ним судового контролю за стадією досудового розслідування [3, с. 177].

Висновки. Інститут слідчого судді посідає надзвичайно важливе місце у кримінальному процесі України, зокрема він покликаний посилити судовий контроль за стадією досудового розслідування. Водночас слідчого суддю називають гарантом забезпечення прав і свобод людини з огляду на особливу роль, яку він відіграє у кримінальному провадженні завдяки своєрідному характеру повноважень, які ним виконуються. Так, слідчий суддя забезпечує режим законності при провадженні в кримінальній справі, захист конституційних прав і свобод людини і громадянина. Зважаючи на призначення слідчого судді в кримінальному процесі, усі слідчі та інші дії, які обмежують конституційні права людини, повинні проводитися виключно за його рішенням. Зокрема, лише з дозволу та на підставі ухвали слідчого судді проводяться процесуальні дії, які передбачають суттєве тимчасове обмеження прав та інтересів осіб [2]. Здійснивши аналіз позицій науковців, вважаємо, що з метою покращення ефективності діяльності слідчого судді він повинен мати статус повністю автономної (незалежної) фігури в кримінальному провадженні і виключно до його повноважень мають належати функції захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження і судового контролю.

Попри наявну регламентацію цього інституту, на сьогодні залишається достатньо багато питань, які потребують вирішення на законодавчому рівні. Це, зокрема, проблеми щодо визначення процесуального статусу слідчого судді в кримінальному процесі України, з'ясування його місця та ролі як носія функції судового контролю на стадії досудового розслідування [1, с. 65]. Беручи до уваги особливості діяльності слідчого судді як суб'єкта кримінального провадження, необхідним є чітке законодавче закріплення його статусу, прав та обов'язків, що забезпечить неупередженість у прийнятті ним рішень, які гарантують захист прав та інтересів учасників кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондюк А.Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 241 с.
2. Горбачевський В. Я. Слідчий суддя як гарант забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи : матеріали міжвідом. наук.-практ. (Київ, 24 листоп. 2017 р.): у 2 ч.* [редкол. В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 29-32.
3. Колос С. С. Нормативно-правове регулювання здійснення контрольної функції слідчим суддею в досудовому розслідуванні. *Правові новели: Науковий юридичний журнал*. 2019. № 9. С. 174-179.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023)

6. Лисюк Ю. В. Слідчий суддя як гарант прав людини в досудовому провадженні. *Право та державне управління*. 2014. № 1-2. С. 119-122.

7. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 495 с.

8. Маляренко В. В., Пилипчук П. П. Головні напрями розбудови кримінального судочинства, структура і зміст майбутнього КПК України. *Право України*. 2000. № 8. С. 10-20.

9. Рогатинська Н. З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 284–287.

10. Сіренко О.В. Проблеми функціонування інституту слідчого судді. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 347-348.

11. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2008. 219 с.

12. Тракало Р.І. Судовий контроль за дотриманням права на повагу до приватного життя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2014. 20 с.

13. Туманянц А.Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні. *Форум права*. 2011. № 2. С. 896-901.

14. Юрчишин В. М. Слідчий суддя в кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 1. С. 248-259.

REFERENCES:

1. Bondiuk, A. F. (2017). *Protsesualni osnovy statusu slidchoho suddi u kryminalnomu provadzhenni* [Procedural bases of the status of an investigating judge in criminal proceedings]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Natsionalna akademiiia vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

2. Horbachevskiy, V. Ya. (2017). *Slidchyi suddia yak harant zabezpechennia prav i svobod liudyny u kryminalnomu provadzhenni* [Investigating judge as a guarantor of human rights and freedoms in criminal proceedings]. *Aktualni problemy kryminalnoho protsesu, kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy : materialy mizhvidomchoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 24 lystop. 2017 r.): u 2 ch. [redkol. V. V. Cherniei, S. S. Cherniavskiy, L. D. Udalova ta in.]. – Actual problems of the criminal process, criminology and forensics: materials of the interdepartmental scientific and practical conference (Kyiv, November 24, 2017): in the 2nd part [ed. V. V. Chernei, S. S. Chernyavskiy, L. D. Udalova and others]*, pp. 29-32. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].

3. Kolos, S. S. (2019). *Normatyvno-pravove rehuliuвання zdiisnennia kontrolnoi funktsii slidchym suddeiu v dosudovomu rozsliduvanni* [Normative and legal regulation of the exercise of the control function by the investigating judge in the pre-trial investigation]. *Pravovi novely: Naukovyi yurydychnyi zhurnal – Legal novels: Scientific legal journal*, 9, 174-179 [in Ukrainian].

4. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine] (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, 141. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

5. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [The Criminal Procedural Code of Ukraine]. (2012, April 13). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

6. Lysiuk, Yu. V. (2014). *Slidchyi suddia yak harant prav liudyny v dosudovomu provadzhenni* [Investigating judge as a guarantor of human rights in pre-trial proceedings]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and public administration*, 1-2, 119-122 [in Ukrainian].

7. Makarov, M. A. (2018). *Sudovi kontrol u kryminalnomu protsesi: teoretychni ta pravovi osnovy* [Judicial control in the criminal process: theoretical and legal foundations]. *Doctor's thesis*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. [in Ukrainian].

8. Maliarenko, V. V., & Pylypchuk, P. P. (2000). *Holovni napriamy rozbudovy kryminalnoho sudochynstva, struktura i zmist maibutnoho KPC Ukrainy* [The main directions of the development of criminal justice, the structure and content of the future KPC of Ukraine]. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*, № 8, 10-20 [in Ukrainian].

9. Rohatynska, N. Z. (2014). *Slidchyi suddia: postanovka ta doslidzhennia problemy v Ukraini* [Investigating judge: statement and research of the problem in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, 1-2, 284–287 [in Ukrainian].

10. Sirenko, O.V. (2020). *Problemy funktsionuvannia instytutu slidchoho suddi* [Problems of functioning of the investigating judge institute]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic magazine*, № 9, 347-348 [in Ukrainian].

11. Skrypina, Yu. V. (2008). Slidchyi suddia v systemi kryminalno-protseualnoi diialnosti (porivnialno-pravove doslidzhennia) [Investigating judge in the system of criminal procedural activity (comparative legal study)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
12. Trakalo, R. I. (2014). Sudovyi kontrol za dotrymanniam prava na povahu do pryvatnoho zhyttia [Judicial control over the observance of the right to respect for private life]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Tumanians, A. R. (2011). Slidchyi suddia yak subiekt realizatsii sudovykh funktsii u dosudovomu provadzhenni [Investigating judge as a subject of judicial functions in pre-trial proceedings]. *Forum prava – Law forum*, 2, 896-901 [in Ukrainian].
14. Yurchyshyn, V. M. (2017). Slidchyi suddia v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Investigating judge in the criminal process of Ukraine]. *Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia» – Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University «Odesa Law Academy»*, 1, 248-259 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.11.2023

УДК: 343.17

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-133-137

Шульга Андрій Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
Донецького державного університету внутрішніх справ
e-mail: shulgadon1@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5524-5433>

Чорна Марина Василівна,
докторка філософії в галузі права,
старша викладачка кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського університету імені Володимира Винниченка
e-mail: chornamarina@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3679-6130>

СУМЩЕННЯ ФУНКЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА ПРИКЛАДІ Ч.1 СТ. 284 КПК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ

Не зважаючи на те, що з моменту прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України пройшов досить значний час, проте слідчий, особа, яка проводить дізнання і прокурор, як учасники кримінального провадження з боку обвинувачення, так і не були позбавлені права переймати на себе функції захисту та правосуддя.

В статті розглядається проблема перейняття функцій обвинувачення, захисту та правосуддя у кримінальному процесі між сторонами кримінального провадження. Авторами здійснюється аналіз пунктів 1-3 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України. За результатами аналізу автори статті стверджують про те, що слідчий, особа, яка проводить дізнання та прокурор, закриваючи кримінальне провадження за обставинами, які реабілітують, фактично переймають на себе функцію правосуддя. Підставою для такого висновку автори статті вважають той факт, що рішення про закриття кримінального провадження сторона обвинувачення приймає за своїм внутрішнім переконанням, оминаючи судову процедуру. Така ситуація, на думку авторів, призводить до появи причин та умов вчинення корупційних діянь у сфері службової діяльності в стадії досудового розслідування, а саме одержання службовою особою неправомірної вигоди, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди (хабаря). В якості прикладу автори наводять випадок зловживання прокурором можливістю закрити кримінальне провадження, що призвело до посадового злочину у вигляді вимагання неправомірної вигоди. Для подолання вказаного недоліку, автори пропонують змінити зміст частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України виключивши із цієї норми пункти 1-3, які є підставою для закриття кримінального провадження за обставинами, які реабілітують. Окрім того, автори пропонують переглянути зміст частини другої статті 9 цього закону, запропонувавши видалити із цієї норми обов'язок прокурора, керівника органу досудового розслідування та слідчого під час досудового розслідування виявляти обставини, які виправдовують підозрюваного, обвинуваченого та пом'якшують їх відповідальність.

Ключові слова: кримінальне провадження, функції кримінального процесу, прокурор, слідчий, дізнавач, закриття кримінального провадження, суд, правосуддя, обвинувачення.